

לעץ אחד

משיח בן יוסף, משיח בן דוד וסוד הרכבתם

לעץ אחד

משיח בן יוסף
משיח בן דוד
וסוד הרכבתם

חנן פורת

בעריכת יהודה עציון

... כה אמר אֲדֹנָי ה':

הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף ...

וְנִתְּנִי אֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה

וְעָשִׂיתִים לְעֵץ אֶחָד

וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדֵי

(יחזקאל ל"ז י"ט)

חנן פורת
לעין אחד – משיח בן יוסף, משיח בן דוד וסוד הרכבתם

Hanan Porat
*Into One Branch: Messiah the Son of Joseph, Messiah the Son of David,
and the Secret of Combining Them*

עריכה, הערות, נספחים, מפתח ומלאכת הספר: יהודה עציון y@habnuya.org
עורך אחראי: ראובן ציגלר • עורכת ראשית: אוריה מבורך
עיצוב, עימוד ועיצוב העטיפה: סטודיו ולדמן
ציור הכריכה: חנה נוסבוים • איורים: בארי איזון beery2121@gmail.com
איור בעמודי השערים הפנימיים: איילה אופיר
הקלדות: רחל פורת, מיכל שטרן 'מילים מאירות' ymgs525@gmail.com
הגהות: מיכל שטרן, יעקב עציון, מיכל אזרחי

© כל הזכויות שמורות לבני משפחת פורת
ציטוט מאמרו של הרב שלמה אבינר, באדיבותו
ציטוט מכתבי יצחק וייל ז"ל, באדיבות בני משפחתו והוצאת ראובן מס
ציטוטים מכתבי הראי"ה קוק זצ"ל ומכתבי הרב צבי יהודה קוק זצ"ל,
באדיבות הוצאת 'ת' כנגד כולם' קרני שומרון tora@tora.co.il
ציטוט מכתבי הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל, באדיבות מכון מניטו manitou.org.il
ציטוטים מכתבי רמח"ל, באדיבות מכון רמח"ל בראשות הרב מרדכי שריקי שליט"א
כמו־כן, באדיבות הרב דויד שלם, קהילת הרמח"ל ramhal.net
הזכויות על שירים שצוטטו בספר שמורות לעזבונות מחבריהם ולאקו"ם

ספרי מגיד, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001 | טל' 02-6330530 | פקס 02-6330534 | www.korenpub.co.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן, במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל
אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי
מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה, אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 1-354-526-965-978 ISBN
נדפס בישראל 2023 Printed in Israel

הספר רואה אור בתמיכתם של: המועצה האזורית גוש עציון • קרן קיימת לישראל

תוכן עניינים כללי

- 17..... עם העץ ועליו / יהודה עציון
- 23..... כימי העץ ימי עמי / אמיתי פורת

שער ראשון

'עוד יוסף חי' – כי לא ייהרג משיח בן יוסף
פולמוס בכתובים עם הרב אבינר

- 33..... בפתח השער
- 37..... הריגת משיח בן יוסף / הרב שלמה אבינר
- 39..... פתיחה
- 40..... יבש מקור היניקה
- 42..... גסיסתו ומותו של משיח בן יוסף
- 44..... לשאוב ממעיין הקודש, לקרוא בשם ה'
- בעניין תנועת תחייתנו / הרב שלמה אבינר**
- 47..... 'אורות' נעלמו והוחלפו בגוש
- 48..... ומהי חובתנו? – ללמד!

עוד יוסף חי / חנן פורת

- 51..... פתיחה והערות מקדימות
- 54..... ניכרים דברי אמת
- 58..... חשבון הנפש
- 63..... היכן טועה הרב אבינר?
- 67..... שני המשיחים ותפקידיהם
- 68..... מעשה אבות סימן לבנים
- 69..... לַעֲזֹן אֶחָד – מעשה ההרכבה, פֶּשְׁרוֹ של חזון יחזקאל
- 70..... איך יציל משיח בן דָּוִד את בן יוסף?
- 73..... עוד מוטל החולה לפנינו – וכבר סִבְּבוּ בְּשׁוֹק הסופדים?
אם יאמר הרב אבינר שֶׁהַמַּפְעֵל הַצִּיּוּנִי כָּשָׁל –
- 74..... "לא יֵרֵד בְּנֵי עִמְקָם!"
- 77..... מתיקונו של 'גוש אמונים' עד חזון 'תנועת אורות'
- 83..... עיונים במהלכי בניינה של מלכות ישראל / חנן פורת
- 84..... השלמות הנבנית משני יסודות נפרדים
- 85..... ארבעה שבטים והיחסים שביניהם: יוסף, לוי, יהודה ובנימין
- 96..... סודה של אהבת דָּוִד ויהונתן

נספחים לשער הראשון

נספח א'

- מתוך גיליונות עיתון 'נקודה' –
103..... פרסום מאמרו של הרב אבינר, ומבחר תגובות

נספח ב'

- 115..... 'הצדיק הנסתר' יצחק וייל וכתביו

נספח ג'

- 120..... לא הצלחנו להיות נושאי האורות / חנן פורת

שער שני

נבואת אחרית הימים בספר זכריה סדרת שיעורים ב'מכון מאיר' בירושלים

127..... בפתח השער

שיעור 1

מבוא: **כִּי עֵינַי בְּעֵינַי יִרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן** –

131..... **עֵינַי בְּתַנּוּךְ, עֵינַי בְּמַצִּיאוֹת.**

136..... אזהרת הרמב"ם: לא נדעם עד שיהיו – והנה הם לעינינו!

139..... בהקשבה לדברי הנבואה – הבחינו בין כללים לפרטים

142..... החרשים שמעו, העוורים הביטו לראות!

שיעור 2

פרק י"ב

146..... פתיחה

על דעת הזמן – יום פטירת רחל אמנו,

147..... יום הירצחו של יצחק רבין

150..... קריאת הפרק

151..... פועל אדם – ברוח אֵל-עולם

154..... מלחמת הגויים על ירושלים (1)

שיעור 3

161..... על דעת הזמן – בל נבגוד איש באחיו

163..... פתיחה שניה לפרק י"ב

167..... יד איש באחיו

170..... אֶבֶן בַּחֵץ, פִּינֵת יִקְרֶת

173..... סוס בְּתִימָהוֹן, רֹכְבוֹ בְּשִׁיגְעוֹן

שיעור 4

- 179..... חמורו של משיח, וגאולה קמעא-קמעא
183..... מצילות הסוס – קודש לה'

שיעור 5

מותו של משיח בן יוסף

- 186..... פתיחה
191..... גילוי של יונתן בן עוזיאל – שני מספדים
199..... הרב קוק מגלה את סתְריו של יונתן בן עוזיאל
201..... לכו ונלכה עד הרא"ה!

לימוד 'המספד בירושלים' – מאמרו של הרב קוק אחרי מיטתו של הרצל

- 205..... משיח בן יוסף ומשיח בן דוד – גוף ונשמה, חומר ורוח
208..... יוסף ויהודה

שיעור 6

- 210..... מלכות בית דָּוִד כוללת את כוחותיהם של יוסף ויהודה
215..... משבר היפרדות כוח יוסף וכוח יהודה

שיעור 7

- 220..... על דעת הזמן – פתרון חלום יוסף על שמש, ירח וכוכבים
223..... חזון יחזקאל – סוד ההרכבה
229..... סוד הענווה בתוך סוד ההרכבה

שיעור 8

- 233..... חבלי משיח, גאולה חומרנית, ומותו של משיח בן יוסף
236..... תפילה שלא ייהרג משיח בן יוסף (1)

התנועה הציונית כעקבו של משיח בן יוסף
מותו של בנימין זאב הרצל (1), ומשבר הציונות פיוס (1) 242

שיעור 9

246..... אחאב ויאשיהו – שתי בחינות, שני כוחות
256..... שני הספדים לשני מלכים
260..... משבר התנועה הציונית (2), מהותו ומותו של הרצל (2)
263..... האיזון והחיבור הנדרש בין כוחות החומר והרוח

שיעור 10

סיוס לימוד מאמרו של הרב קוק 'המספד בירושלים'
267..... האמורא רב יוסף, ואנו תלמידיו
חיתום מאמרו של הרב קוק
270..... מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך

הרחבות למאמרו של הרב קוק

271..... תפילה שלא ייהרג משיח בן יוסף (2)
כוח החומר וכוח הרוח חייבים להבשיל
272..... לפני הרכבתם זה בזה
276..... כוחו המיוחד של בנימין, המחבר בין יוסף ליהודה

שיעור 11

פרק י"ד והרחבותיו

280..... פתיחה וקריאת הפרק
282..... מלחמת הגויים על ירושלים (2)
ביום קרב ייבֶקֶע הר הזיתים לשניים, דרך למוצאי מים,
287..... ומלחמת ששת הימים בירושלים
ירושלים מוצא מים בפי שלושה נביאים:
290..... יחזקאל, יואל וזכריה

שיעור משוער

- 304..... א. אור בחמישה עשר | ב. ה' אָחַד וְשָׁמוּ אָחַד
 א. אור בחמישה עשר (על-פי מאמרו של חנן:
 306..... 'חושך וצלמוות, בין חושך לבכורות')
 307..... ב. ה' אָחַד וְשָׁמוּ אָחַד (מתוך מאמרו של חנן: 'כְּגִנָּא')

נספחים לשער השני

נספח א'

- 315..... מ'אָבְן הַבְּחֵן' עד 'אָבְן הָרֵאשָׁה' / חנן פורת

נספח ב'

- 318..... השמיטה בתקופת חבלי משיח / הרב י"מ טוקצינסקי

נספח ג'

- 323..... הסוד הכמוס ב"מְצֻלוֹת הַסּוּס" / חנן פורת

נספח ד'

- 328..... 'מְסֻפֵּד לְמִשִּׁיחַ?' / הרב יהודא ליאון אשכנזי (קטעים)

נספח ה'

- 341..... לכו ונלכה עד הרא"ה / חנן פורת (קטע)

נספח ו'

- 345..... המְסֻפֵּד בירושלים / הרב אברהם יצחק הפהן קוק זצ"ל

נספח ז'

- 363..... סוד ההרכבה / חנן פורת

נספח ח'

- 366..... התורה והגאולה / הרב צבי-יהודה הכהן קוק

נספח ט'

- 373..... בנפשו יביא חלומו! / חנן פורת

נספח י'

377..... ספר 'קול התור', ותפילה על משיח בן יוסף שלא ימות

נספח י"א

381..... על מה ולמה, גיא בן אֶצֶל? / יהודה עציון

שער שלישי

שיעורים במשנת הגאולה של רמח"ל
במכון הגבוה להכשרת מורים שלידי ישיבת הר עציון

393..... בפתח השער

397..... פתיחה לסדרת השיעורים

על דעת הזמן – עם סיום הקריאה בחומש בראשית:

399..... מדוע שָׁטְמוּ האחים את יוסף?

לימוד איגרתו של רמח"ל אל רבו, ישעיהו בָּסָן

401..... פתיחה

403..... שני המשיחים ושורשיהם

411..... בנימין – הוא המחבר בין שני המשיחים

419..... דָּוִד ויהונתן – מלך ומְשִׁנֵּהוּ

424..... דָּוִד ומפיבושת – מחסד לכישלון

428..... זלדה תובעת את עלבון מפיבושת

431..... החתירה אל התיקון אשר בסוף הימים

– 'שְׂרֵי בְּפוּדָא וְסִיִּים בְּחִבּוּרָא'

436..... מדוע נחוצ הפירוד שלפני החיבור השלם?

– תורת ההתפתחות והתעלות העולם –

440..... הראי"ה קוק ותלמידו 'הנזיר'

לימוד מתוך הספר 'קנאת ה' צבאות'

447..... פתיחה – על מה ולמה נכתב הספר, ומה טיבו?

450..... קטעים מהקדמת רמח"ל – נגד השבתאים

- פירושו של רמח"ל והרחבותיו
 למאמר ה'זוהר' על משה המציל את משיח בן יוסף 451
 אדם הראשון, עצי גן עדן, ושני המשיחים 456
 יוסף ואשת פוטיפר, עשרת הרוגי מלכות ורבי עקיבא בן יוסף 465
 נשמת המשיח, ה'יחידה', היא שורש המשיחיות
 והאישים הראויים להיות משיח בן יוסף בכל דור הם הענפים 470

לימוד משנת הגאולה של הגר"א מן הספר 'קול התור'

- פתיחה – מה טיבו ומה מקורו של הספר? 477
 איך מתבטלת גזרת המוות שנגזרה על משיח בן יוסף? 479
 סוד 999 – עד "הקטן יהיה לְאֶלֶף" 483
 האם אפשרית פעולת 'אַחִישָׁנָה' בתוך מסגרת
 הגאולה 'בְּעֵתָהּ'? 485

חתימה

- כך מקובלים אנו משני מלכים –
 נבקש רחמים על משיח בן יוסף, גם אם נגזר עליו מוות 491

בליבה של מחלוקת

- האם 'יבוא וְאֶל אֶרְאֲנוּ', או: 'יבוא וְאֶשְׁרְתָנוּ'?
 הרב קוק זצ"ל – הסבר מן העומק 495
 השתקפות המחלוקת בשיריהם של משוררי החלוצים:
 לוי בן-אמיתי ורחל המשוררת 497
 חנן פורת – פירוש חדש ונועז 504

נספחים לשער השלישי

נספח א'

- דברי רמח"ל אל רבו, ישעיהו בְּסֵן
 (קטעים מאיגרת י"ד בספר האיגרות) 509

נספח ב'

517..... סודו של בנימין / חנן פורת

נספח ג'

522..... מאמר הגאולה (שני קטעים) / רמח"ל

נספח ד'

525..... ספר 'תיקונים חדשים' (קטעים) / רמח"ל

נספח ה'

535..... הסיבות לחיבור הספר 'קנאת ה' צבאות'
(רמח"ל באיגרת אל רבו)

נספח ו'

541..... קטעים מספרו של רמח"ל 'קנאת ה' צבאות'

נספח ז'

556..... לקט מתפילותיו של רמח"ל לגאולת ישראל

נספח ח'

563..... 'שעון הגאולה' של הגר"א

568..... **מפתח כללי**

חנן וצבי אנוש בפריסת צינורות ביישוב הצעיר בת עין.
היישוב עלה לקרקע ביום העצמאות תשמ"ט (1989),
סמוך לאתר היישוב משואות יצחק אשר חרב עם נפילת
גוש עציון בשנת תש"ח.

עם העץ ועליו יהודה עציון

בדחילו ורחימו אנו מגישים לפניכם את 'ספר הגאולה' של חנן פורת, אשר קראנוהו בשם: 'לעץ אחד'.

"בדחילו ורחימו", בתרגום לעברית: ביראה ובאהבה. כי מזאת וגם מזאת יש בחזון הגאולה. מחד גיסא, יראה מן הדין והסכנה הכרוכים במלחמת הגויים על ירושלים, המלחמה אשר חוזים נביאינו, יראה מגזרת המוות המרחפת על ראשו של משיח בן יוסף בראשית צמיחת גאולתנו. ומאידך גיסא – אהבה, אהבת עולם אשר אוהב השם-יתברך אותנו, עמו ונחלתו, להביא עלינו את ברכת הגאולה הכתובה בספר הזה, בואכה מלכות בית דָּוִד, בצליל שיר השירים בקודש קודשים.

'לעץ אחד'. זו פסגתה של נבואת יחזקאל בן בוזי הפהן (ל"ז), אשר חוזה את איחודם של שני העצים – עץ יוסף (ה'כִּנֶּה') ועץ יהודה (ה'רוכב') – ואת איחוד כוחותיהם ומפעלם, המעורים זה בזה בחיבור של חיים. כך מורכבים יחדיו שני המשיחים – משיח בן יוסף ומשיח בן דָּוִד – כהרכבה חקלאית המשביחה את המין-במינו להיותם עץ אחד, רב אונים בשורשיו מתחת, ונושא פרח ופרי הילולים על ענפיו מִמַּעַל.

מנבואת החיים הזאת של יחזקאל, המתנשאת עד כתר מלכות והשראת השכינה – "וְדָוִד עֶבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם", "בְּהֵיֹת מְקַדְּשֵׁי בְּתוֹכְכֶם לְעוֹלָם" – נמשכת תפילה גדולה. זו תפילה אשר ניתנה בספר 'קול התור' מבית מדרשו של הגר"א, וזו תפילת חייו של חנן בן יוסף. 'עוד יוסף חי!' – קורא חנן, ושונה ומשֵׁלֵשׁ – שלא ימות חלילה משיח בן יוסף. 'יוסף עוד חי', שלא יקרוס חלילה בניינן של האם ובתה: התנועה הציונית ומדינת ישראל, נושאות הגאולה, גם אם השרישו שורשיהן והעלו את ענפיהן שלא רק על טהרת הקודש.

ותפילת חייו של חנן, כפי שהוא מגיש ומלמד אותה בספר הזה, שזורה היתה במסכת מעשיו: מגאולת כפר עציון ל'גוש אמונים', לבניין היישובים בחבל ההר, משם לפעילות בכנסת-ישראל ולחזון 'תנועת אורות'. אורותיו אלה של הראי"ה קוק – אשר חנן מחנך את עצמו ואתנו להיות נושאייהם – הולכים ומאירים מאז ועד הנה, כארון הברית הנושא את נושאי, ועוד רב לפנינו הדרך... בספר הזה מושך אותנו חנן אל מעלה הדרך, מושך ודוחף, עד אשר יבוא הארון אל הדביר, כהמשך מפעלו של דוד עם כל ישראל, אשר העלו את הארון לירושלים בתרועה וקול שופר.

בן ברית היה לו לדוד, אשר נפל בגלכוע ולא זכה לאשר נכסף, להיות משנה למלך. קינה מרה קונן עליו דוד: "צַר לִי עָלֶיךָ אָחִי יְהוֹנָתָן, נְעֻמָּת לִי מָאֵד, נִפְלְאַתָּה אֶהְבֶּתְךָ לִי מֵאֶהְבֶּת נָשִׁים" (שמואל-ב' א' כ"ו). דומה שנגע חנן גם בנפשו גם באהבתו של יהונתן. מיערת הדבש שלו הוא טעם, ואורו עיניו... את שאיפת חייו של יהונתן שאף חנן אל חביון נפשו-שלו, להיות מוליך ומביא את מפעל בן-יוסף אל מלכות בית דוד, כאשר שבט בנימין הוא המחבר בין כוח יוסף לבין כוח יהודה, להיותם 'עץ אחד'.

*

כל אלה, ועוד, יוגשו מפי חנן בספר הזה – בשלושה שערים נפתחים, כלהלן:

השער הראשון הוא בדברים שבכתב, בין הרב שלמה אבינר לבין חנן.

בשנת תש"ם (1980) הצית מאמרו של הרב אבינר, 'הריגת משיח בן יוסף', פולמוס עז. נידונה השאלה האם הגיעו הציונות החילונית ומדינת ישראל אל קצה 'דרך ללא מוצא' – ומתחייב אפוא 'חילוף משמרות' – או שאדרבה, חובתנו היא להושיט להן יד, לחזקן ולהקימן. מדם ליבו זעק חנן: עוד יוסף חי! חלילה לנו מלספוד לו – כי עם המדינה ובתוכה עלינו לפעול, לא לעומתה, ודאי לא במקומה – וכאמור, היתה זו תמצית חייו, בתפילה ובמעשה גם יחד.

השער השני הוא סדרת שיעורים שמסר חנן לתלמידים צעירים ב'מכון מאיר', בשנת תשס"ז (2007).

הוא לימד את פרקי נבואות אחרית הימים בספר זכריה, "דָּבָר דְּבוּר
עַל אֶפְנֵי", תוך שהוא מרחיב ונוטע בשומעיו גם את עקרונות תפיסת
הגאולה בדורנו. חלק נכבד משיעוריו אלה הקדיש חנן ללימוד יסודי
של המאמר הגדול אשר כתב הרב קוק, 'המספד בירושלים'. המאמר
נכתב עם מותו של הרצל, ובו מעמיק הרב בהוראת מעמדה ומהותה
של התנועה הציונית – נושאת כוח הגוף והחומר בבניין האומה בארצה
– ואף כותב כי יש לראות את המנהיג שֶׁנִּפְלְ-וּמַת כְּעֶקֶב' של משיח בן
יוסף. מן הניתוח של ימי ההווה, בזמנו של הרב קוק, עולה המאמר –
וחנן בעקבותיו – אל חזון העתיד של החיבור החוזר בין כוחות החומר
והרוח, החול והקודש, עד בוא תור הגאולה השלמה במלכות בית דָּוִד.
השער השלישי הוא חלק מקורס שנתי על הרמח"ל, אשר לימד חנן
לתלמידים בוגרים בִּמְכוּן הגבוה להכשרת מורים בישיבת הר עציון,
בשנת תשנ"ד (1994).

בשיעורים אלה עסק חנן גם במִשְׁנֵת הגאולה של הרמח"ל, על פי
שני מקורות: האחד הוא איגרת שכתב רמח"ל אל רבו – רבי ישעיהו
בֶּסֶן – והשני הוא החיבור 'קנאת ה' צבאות', אשר כתב רמח"ל כנגד
השבתאים, תוך שהוא מציב דרך אמת מול סילופיהם. בשני הכתבים
הללו יורד רמח"ל אל 'בית השורשים' הרוחני-ההיסטורי של מהלכי
הגאולה. חנן אוהז בדבריו ומרחיב את משמעותם 'לפנים ולאחור' –
אל פרקי המקרא בפרשנות ייחודית, עם שאול ויהונתן, דָּוִד ומפיבושת,
ואל בית מדרשו של הגאון מווילנה, אל אורות קודשו של הרב קוק,
ואל שדות-הרוח של משוררי החלוצים בדורותינו אלה.

*

תוך כדי הוראת-הדרכים בִּסְפֵר הזה מפגיש אותנו חנן עם רבותיו, אשר
מתורתם הוא דוֹלָה ומְשֻׁקָה. אחרון בְּשֵׁרְשֵׁרְתָּהּ הוא הרב צבי יהודה הכהן
קוק – אשר חנן היה תלמידו הנאמן והאהוב. מעליו ניצב אביו הגדול,
הראי"ה, אשר חנן מלמד את תורותיו מן העומק ומן ההיקף – ולא פעם
דובבות שפתיו את דברי הרב באופן טבעי, אף מבלי שהוא מציין זאת.
חנן זכה להקשיב גם לתורתו של הרב דָּוִד כהן, 'הנזיר', תלמידו הגדול
של הרב קוק; בשיעוריו הביא מים מִבְּאֵרוֹ אל שומעיו, ועתה גם אל
קוראיו. בְּדוֹרוֹת קודמים מזהירים דבריו של הגאון מווילנה על מהלכי

הגאולה, שְׁכַבְר הַחֲלוּ לְהִישְׁמַע כְּהוֹרָאוֹת שֶׁל הַלְכָה-לְמַעֲשֵׂה, וְחֲנַן לִימָד פְּרָקִים מִן הַסֵּפֶר 'קוֹל הַתּוֹר' אֲשֶׁר נִבַּע מִבֵּית מִדְרָשׁוֹ. מַעֲט לִפְנֵי נִיצַב כְּאִמּוֹר הַרְמַח"ל, אִישׁ הַפֶּלֶא בְּסִתֵּר וּבְגִלוֹי, אֲשֶׁר חֲנַן דָּבַק בְּאִישׁוּתוֹ וּבְתוֹרָתוֹ, וּסְפָרוֹ 'מְסִילַת יִשְׂרָאֵל' הִיָּה לוֹ אוֹרִים וְתוֹמִים.

*

לֹא קָלָה הִיתָה עֲרִיכַת טִיּוֹטוֹת כְּתַב-הַיָּד (בְּחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן), אֲךָ שִׁבְעַתִּים קָשָׁה הִיתָה הַמְּלֵאכָה 'לְתֵרְגֵם' אֶל הַכְּתָב דְּבָרִים שִׁבְעֵל-פֶּה (בְּחֶלֶק הַשְּׁנִי וּבְשִׁלְיָשׁוּי). גְּזָרָה מְרָה שֶׁל אוֹבְדֵן חַיּוֹת תְּלוּיָה מֵעַל רֵאשׁ הָעוֹרֵךְ, כְּאִילוֹ הוּא מִפְּחִית בְּמִקְלָדָתוֹ אֶת קֶצֶב הַלֵּב בְּדִיבּוּרוֹ שֶׁל חֲנַן, מִגַּהֵץ אֶת עוֹשֵׁר הַבְּעוֹתָיו, מִשְׁקִיט אֶת הַהֶמְיָה וְהַסֵּעַר, מֵעֵלִים בֵּין הַשּׁוֹרוֹת אֶת הַהוֹמּוֹר הַטּוֹב, וְגַם אֶת הַכָּאֵב וְהַתְּסֻכּוֹל אֲשֶׁר בִּיטָא חֲנַן לֹא פָעַם וְלֹא פִעְמִים. בְּחֶלֶק הַשְּׁנִי שֶׁל הַסֵּפֶר נִיִּסִּיתִי לְשַׁמֵּר מַעֲט-מִזְעִיר מִכֹּל אֱלֹהִים (בְּתִיאוֹרִים קֶצְרִים בֵּין סוּגְרִיִּים), אֲךָ בְּחֶלֶק הַשְּׁלִישִׁי לֹא הִיָּה הַדְּבָר אֲפֹשְׁרִי בְּשֶׁל הַהִכְרַח לְהַעֲמִיד אֶת דְּבָרֵי חֲנַן עַל תְּמַצִּיתָם, וְלִהְתָּאִים אֶת עוֹשֵׁר הַהִיָּצֵעַ אֶל קוֹצֵר הַמְּצֵעַ.

כֹּאֵן נֶאֱמַר הָעוֹרֵךְ אוֹי, כִּי זֶה דּוֹי, וְחִבֵּל עַל דָּאֲבִדִּין'... מִי יִיתֵן לָנוּ תְּמוֹרָתוֹ שֶׁל הַמּוֹרָה הַזֶּה, אֲשֶׁר פִּעַל גְּאוּלָּה – "בֵּן-אִישׁ-חַיִּל רַב פְּעָלִים מְקַבְּצָאֵל" – וְגַם לִימָד אוֹתָהּ, "כִּי עַתְּ לְחֻנְנָה", וְהַעֲמִיד הוֹרָאוֹת לְשַׁעֲה וּלְדוֹרוֹת. וּבְכֹל זֹאת, אַחֲרֵי אֲנַחָה – נַחְמָה... כִּי הִנֵּה שִׁמְרָנוּ עֵיקְרֵי דְּבָרִים, כְּאֲבָנִים מִקִּירוֹת לִיבּוֹ שֶׁל חֲנַן, כִּיִּין הַמְּשׁוֹמֵר בְּעַנְבִּיו. יִהְיוּ נֹא הַדְּפִים הַלָּלוּ לְחַס-וּמִים לְהוֹלְכִים וּמוֹלִיכִים בְּנִתִּיבוֹת גְּאוּלָּה, אוֹ יִהְיוּ דֹלֵק בְּמִנוּעֵי מְרַפְּבוֹתֶיהָ – הַכּוֹל לְמַעַן יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה, אֲשֶׁר דָּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל.

*

הנה כמה סעיפים על עקרונות עבודת העריכה:

- הערות רבות מלוות את דבריהם של חנן ורבותיו – הן להשלמתם וביאורם, הן להעשרתם בהבאת מקורם בִּיְתֵר הַרְחֵבָה, הן לקישור אל מקבילות בתוך הספר ומחוצה לו, ולפעמים גם לדיוק הדברים ותיקונם.

● לכל אחד משלושת השערים גם צורפו נספחים, אשר עניינם יוסבר בפתחי השערים או תוך כדי דבריו של חנן. חלק מן הנספחים הם דברי חנן עצמו ה'עשירים במקום אחר', וחלקם הם דבריהם של המורים אשר חנן מלמד את תורתם בשיעוריו. הנספחים יאפשרו לקורא לימוד רצוף של הדברים במקורם, וכך יעניקו העשרה והרחבה במקומות שבהם הילך חנן בקצירת האומר.

● רבים מאד הם הציטוטים בספר זה – מפסוקי מקרא ועד דבריהם של קדמונים ואנשי דורנו – הניתנים תוך כדי ההרצאה, ארוגים לעיתים שתי-וערב בדבריו של חנן, וגם בדברי אחרים. לכן לא יכולנו להסתפק בסימני המירכאות, והגשנו את הציטוטים באותיות צבעוניות, למען יהיו הקוראים 'רואים את הקולות'.

● השתדלנו כיכולתנו הדלה להעמיד על מכונם את דברי חנן – וגם את דבריהם של אחרים המובאים על ידו – בהוספת ציוני המקורות מן הכתובים ומדברי חז"ל, בדיוק הדברים על-פי מקורם, בפתיחת ראשי תיבות, ועוד. לגבי פסוקים המובלעים בשטף הדברים, בכל הספר כולו, יהא כלל זה נקוט בידי הקורא: ניקוד מלא מעיד על מקור הדברים במקרא, גם אם לא צוין מראה-המקום.

● בכל הספר – הן בתוך דברי חנן, הן בתוך קטעי מקור מובאים – סוגריים רבועים הינם מעט העורך. סוגריים עגולים נתונים במקור (מלבד ציוני מקורות או תיאורים קצרים תוך כדי דיבור).

● כותרות פנימיות – הן בדבריו של חנן, הן בדברי אחרים – הינן בדרך-כלל משל העורך (אם-כי נסמכתי לפעמים על מהדירים שקדמו לי).

*

טוב להודות

חוב עצום חב אנוכי לרחל פורת ולבני המשפחה, על אשר נתנו בי את אמונם ועשאוני שליח להלוך אחרי חנן בנתיבות גאולה, לחרוש בתלמיו, לתת את ידי בידו, להקשיב לו מקרוב-קרוב ולהגיש את דבריו

בזה עלי ספר. רחל גם השקיעה עבודה רבה בסידור ראשוני של דברי אישה, עוד בטרם עלה הספר הזה במחשבה.

תודה גדולה מסורה למיכל שטרן, אשר ליוותה את העבודה בטוב טעם ודעת, מן המסד עד הטפחות. יעמדו על הברכה גם יעקב עציון המגיה, מעיר ומאיר, וגם מיכל אזרחי על הגהתה ודיוקיה. כולם חילצוני מבורות יקושים למען ילך הקורא בשלום ובמישור.

תבורכנה ידיו של בארי אייזן על איוריו הנפלאים המלווים את הספר. בחרנו בדימויים המביעים מהויות ותכונות של שני גיבורי הספר הזה – משיח בן יוסף ומשיח בן דָּוִד. כרוחו הטובה של חנן – אשר אהב לצרף קול-תמונה אל הכתב – מגיש לנו כאן בארי את עבודותיו, 'מעשה חושב' בעיפרון של זהב.

'לעץ אחד' קראנו לספר, מכוח הגותו של חנן על עץ יהודה המורכב על-גבי עץ יוסף, ובכריכת הספר מביע זאת 'העץ האחד' של הגוש – הוא אלון הפכות בתשע-עשרה שנות חורבן גוש עציון, אשר ניעור לחיים חדשים בשנת תשכ"ז כאלון השבות. הציירת הדגולה חנה נוסבוים – בת כפר-עציון-הראשון וידידת משפחת פורת – הפליאה להעלות את העץ במכחולה, ולבקשתנו גם הוסיפה לו את בית שורשיו היורדים ונאחזים בעומקי הקרקע, מעלים את מגד התהום אל העץ ועליו. כך נותנים שורשי יוסף את כוחם בענפי יהודה, מן האדמה החומה אל תכול השמים, עד נצח ירושלים.

שלמי תודה ל'סטודיו ולדמן' – לזהבה ולחוה – על עבודתן המסורה בעיצובו של הספר, תוכו כָּבֵר, והנחתו הנאה על 'ווי העמודים'. כל מילה במשפט הקצר הזה מייצגת עשרות שעות של עבודה מדויקת וסבלנות אין קץ – מן המסך הריק והקר, עד הספר המוגמר.

והמאספים לכל המחנות – תודה מעומק הלב לראובן, לאוריה ולאנשי הוצאת 'מגיד', על אשר הכירו בחשיבותו של הספר, קיבלוהו בחום, ונתנו בית מכובד לקול הקורא לגאולה.

יהודה עציון, עפרה
לקראת חג האורים, תשפ"ג

כימי העץ ימי עמי

אמיתי פורת

בחסדי ה', ושלוחיו כאן בארץ על פני האדמה, אנו זוכים להביא את דברי אבא ותפיסת "ציונות של גאולה" שלו אל לומדי התורה, ואל מבקשי התוכן הפנימי של המעשה הציוני – במפעלי ההתיישבות, הבניין והיצירה – למען יהיו לאחדים בידם, "לְעֵץ אֶחָד".

הספר הזה נפרש על פני זמנים שונים במסלול חייו ופעולתו של אבא, ובדברים שהוא מלמד כאן ישנו הד עמוק למסכת חייו שלו, ל'רצוא ושוב' שלו בין חיי המעשה לבין חיי התוכן והרוח, ברצונו לקשור ולהרכיב אותם יחדיו 'לְאֶחָדִים' – 'לְעֵץ אֶחָד'.

מעשה ההרכבה הבוטני של פְּנֵה ורוכב לעץ אחד – כך מתפרשת כאן נבואת יחזקאל (ל"ז) על חיבור עציהם של יוסף ויהודה – היא עבור אבא לא רק משל אלא גם נמשל, בבחינת 'החיים כמשל'.

בשנים הראשונות בכפר עציון עסק אבא בגידול עצי הפיסטוק (הבוטנה), והפעיל לחצים על עמרם נבו – המדריך החקלאי המומחה לגידולי הבוטנה בארץ, בזמנו – כדי לזרז את תהליך הרכבת העצים. עמרם השיב במכתביו ש'זו לא העונה ועוד לא הגיע הזמן'. גידול הפיסטוק לא הצליח לבסוף לאורך זמן בכפר עציון, ואבא למד מכאן את החשיבות של תהליכי הצמיחה, ואת ה'ריתמוס' של העץ, שעליו דורש הנביא "כִּי כִימֵי הָעֵץ יִמֵּי עַמִּי" (ישעיה ס"ה כ"ב).

אלה דברי אבא על הפסוק הזה:¹

"אולם אפשר שלא רק בשורה יש כאן אלא גם תביעה נסתרת: לאחוז בגבורת הסבלנות הנדרשת לתהליך הקליטה וההשתרשות בארץ, כאילן זה המכה שורש קמעא קמעא אל לב האדמה, ודרושות לו שנים עד שיישא ענפיו וייתן פריו.

מי שאצה לו דרכו עלול להתייאש מהרה, אבל מי שמפנים את ההכרה כי לפניו תהליך ממושך, המחייב הסתגלות ל'ריתמוס' של העץ, יודע כי עליו לקחת נשימה עמוקה ולהתמודד באורך רוח עם קשיי הקליטה".

אפשר שגם מורשת כפר עציון, ובייחוד תורתו של שלום קרניאל הי"ד, פועמת ומכה שורש במסתרי בתי הנפש של אבא. עוד הרבה לפני שנהיה 'העץ הבודד' לסמלו של גוש עציון, כתב שלום קרניאל על "העץ בחיי העם"². ב'מגילת הנטיעה' שנכתבה בשבט תש"ד ב"גמר שנה לעלייתנו" – מגילה שהיתה למעין מניפסט מכונן של כפר עציון – מלמד שלום קרניאל פְּדברים האלה:

"העצים האלה שאנו נוטעים היום – לסמל יהיו לנו; סמל לדרכנו כחלוצי האומה, אות ברית עם אדמת המולדת, 'פי האדם עץ השדה'.

1 במאמרו 'תְּבִיאָמוּ וְתִטְעֶמוּ' לפרשת בשלח, כרך ספר שמות בסדרת 'מעט מן האור' עמ' 150.

2 שלום קרניאל, שעלה מפולין, היה מעמודי התווך של 'קבוצת אברהם' אשר הקימה את כפר עציון בשנת תש"ג (1943) – דמות זוהרת, איש ארגון ומעשה, למדן ומחנך בעל נפש פיוטית. את 'מגילת הנטיעה' הוא חיבר והקריא בטקס נטיעת יער ליד כפר עציון, על-ידי הקרן הקיימת לישראל, על-שמו של הרב מאיר בר אילן (עוד בחייו).

בנר חמישי של חנוכה בשנת תש"ח נפל שלום קרניאל חלל כאשר הותקפה 'שיירת העשרה' בדרכה מירושלים אל הגוש, ליד 'צומת השיירות' ('אפרת צפון') דְּהיום. חלק מנוסעי השיירה נסוגו, תשעה נהרגו, הוא נותר חמוש אחרון והתגונן עד שאזלו כדוריו. היה בן שלושים-וחמש בנופלו. בנו, שמעון, היה אז תינוק; לימים – לאחר מלחמת הישע (תשכ"ז, 1967) – היה שמעון קרניאל מראשוני הבנים השבים אל כפר עציון, והוא מעמודי התווך של הקיבוץ עד היום הזה.

השורשים העמוקים של העצים יזכירו לנו את חובתנו להיות דבוקים בעולם המעשה – בבניין, בנטיעה ובעבודה. הענפים הגבוהים שיתרוממו אל-על יעוררו אותנו כלפי מעלה, לדעת את קוֹנְנו ולשאוף תמיד לשלמות מוסרית ולקדושת חיים”.

מן השורשים הללו ינק אבא, והחיבור בין עולם המעשה-והבניין לבין השמים הגבוהים היה לו מִסָּד – קרקע ומים – לנטיעות חייו שלו. את מעשה התיישבות ביש"ע – מכפר עציון, דרך קריית ארבע וחברון אל חבלי בנימין ושומרון – וביִתֵּר שֶׁאת מאז הקמת 'גוש אמונים' – ראה אבא כמחבר וממשיך את ההתיישבות החלוצית החילונית של תנועת העבודה ואנשי העליה השניה, ממש כרוכב על-גבי פְּנֵה בעץ אחד. וְלֹא, אין כאן רצון לבטל את כוח יוסף של ההתיישבות החילונית, אלא כן, יש לאמצו ולחברו עם הכוח הרוחני הנכלל בדמותו של המלך דָּוִד – שני הכוחות לעץ אחד.

בפולמוס עם הרב אבינר (בשער הראשון בספר) על חשיבות הציונות ומדינת ישראל – גם בעת נסיגות, גם נוכח מה שנראה כ'שקיעת הרוח' – מבהיר אבא כי בניגוד לעצת הרב אבינר, אין הוא מקבל את תוכנית ההתכנסות אל בתי המדרש ואל העיסוק בלימוד בלבד. תפקידנו שזור אפוא משניים שהם אחד: לאחוז בהמשך המעשה ובפעולות ההגשמה בחיי המציאות – זהו כוח יוסף אשר יש לאפשר לו מיצוי גם בפני עצמו – ולהרכיבו כאחד-יחד עם הכוח הרוחני הנותן אור בכלים המעשיים ומעניק להם תוכן וכיוון, כנשמה זו שבגוף.

הנה אלה דברי אבא בעמ' 79:

“על כל אחד לפעול לפי שורש נשמתו ושליחותו המיוחדת בעולם. 'חושבי המחשבות' יעמיקו חשוב, 'עושי המעשים' יפעלו ויבנו – ואלה לא ידחקו את רגליהם של אלה. אבל מה יעשו אלה החשים בליבם פנימה את שתי הנטיות כאחת, 'לְחֹשֵׁב מִחֲשָׁבוֹת – לְעֹשֵׂוֹת', ועוד יותר מכך: חשים בצורך לחבר את שתי הנטיות, לא רק בדרך של יששכר וזבולון, אלא ברוחו של דָּוִד המלך?

שמה תפקידם של אלה לקשור את הקצוות, לחבר את 'חושבי המחשבות' עם 'עושי המעשים', למען יקבלו דִּין מן דִּין [= זה מזה]

ויעשו יחד אגודה אחת, לפעול בעצה אחת למען תחיית הקודש, ברוח ובגוף גם יחד".

המחויבות להגשמה במציאות ובחיי המעשה היא שהניעה את אבא מראשית מפעלו – לצאת מלימודו בישיבת 'מרכז הרב', לאחוז בפעולה המעשית של ההתיישבות ולהוביל את השיבה לכפר עציון. בעדותו-על-עצמו הוא כותב על כך:

"יודע אני כי הייתי בוגד בעצמי אילו לא נשמעתי לְצו הלב הקורא לי לשוב עם רְעֵי בני כפר עציון אל ביתנו שְׁבֵהר. יותר מזה הייתי בוגד ברעיון ההגשמה העומד במרכז השקפת עולמי ותובע ממני לקרוא את מפת המציאות, להפוך את תורת הגאולה שלמדתי לתורת חיים, את ארץ ישראל של מעלה לארץ החיים של מטה, 'על גגותיה וקרפיפותיה' כלשונו של רבי נחמן מברסלב".³

גם בעת מחלתו המשיכה תורת החיבורים הזו לפעום בנפשו של אבא – ומכוחה הוא ביקש לפעול למען ציון וירושלים גם בתכנון אדריכלי של בתים ושכונות, תוכנית המביאה לידי מעשה.

"עוד יוסף חי" – מדגיש אבא כמה וכמה פעמים, כי גם את משיח בן יוסף מְדַמָּה הוא להציל מגורלו על-פי המקורות שמצא בכתבי רמח"ל, בדבריהם של תלמידי הגר"א, ואצל רבו הגדול הראי"ה קוק זצ"ל עם תלמידו 'הנזיר' רבי דָּוִד כהן.

אבל עיקרו של עץ יוסף לא לעמוד בפני עצמו הוא בא. גם עץ יהודה לא יוכל למלא את ייעודו בהיותו מנותק מאחיו יוסף. על כן נדרש מעשה החיבור וההרכבה ביניהם – ואכן, במידה רבה, היה אבא "איש החיבורים". הוא ראה חשיבות מכרעת בחיבורו של מפעל ההתיישבות, וכל המעש הגדול של בניין המדינה ומערכתה, אל האמונה, אל התורה, אל הכוח הפנימי הנשמתי אשר יוביל, יתווה את הדרך ויאיר את היעד.

כך ראה אבא, בפרספקטיבה רחבה, את החיבור בין התנועה הציונית ומעשיה לבין הייעוד של קדושה ומלכות. זהו סוד ההרכבה בין התנועה הציונית החילונית ובראשה בנימין זאב הרצל – אשר הרב קוק ראה בו

3 'את ענת אנכי מבקש', מהדורת תשס"ח עמ' 35.

הופעת 'משיח בן יוסף' – לבין 'ציונות של ציון' היונקת ממקור הקודש, מיוסדת על ברית עם ישראל וא-להיו, אשר רוח הגאולה מפעמת בה. כוח מחבר מיוחד כזה מצא אבא בבנימין, אחי יוסף ויהודה, ובשבט בנימין בכלל. על פי איגרותיו של רמח"ל נועד לו, לבנימין, תפקיד סודי להיות המחבר בין יהודה ויוסף – "כי בנימין הוא המחבר אותם". דמותו של יהונתן בן שאול – איש בנימין – היא דוגמה חיה, עזה, לאותו כוח מחבר. באהבת יהונתן לַדָּוִד, בברית שכרתו שניהם, מצא אבא את "ממשלת האחדות הראשונה" בישראל.

במידה רבה, ראה אבא בעצמו עוד חוליה בְּשֵׁרֶשֶׁת השליחות הזו, להיות 'המחבר אותם'. גם הוא 'איש יְמִינִי' שהוא גם 'איש יְהוּדִי'. גם הוא 'איש ירושלים' – "יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה פְעִיר שְׁחוּבָרָה לָהּ יַחְדָיו, שְׁעוֹשָׂה כָל יִשְׂרָאֵל חֲבָרִים". את הדברים האלו פרש מחבר-עורך הספר היקר, יהודה עציון, בנספח מיוחד על השם הספרותי שבחר אבא לעצמו – "גיא בן אָצֵל". במאמרו הנספח לפרקי זכריה, בְּשֵׁעַר השני של הספר (עמ' 381 ואילך), מתבאר ש'חנן' – על-פי ספר דברי הימים – הוא מצאצאיו של 'אָצֵל' ודור עשירי ליהונתן בן שאול. הנה-כי-כן, ראה אבא בעצמו נצר ליהונתן. והשם 'גיא' רומז גם לשמו של גיורא אשכנזי הי"ד, מפקדו של אבא במלחמת ששת הימים, אשר נפל חלל בהר שעליו חזה זכריה הנביא: "וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים". את שני השמות קשר אבא בקשר של נשמות, עד ימיו האחרונים, "כי בנימין הוא המחבר אותם". וכן אבא.

*

את הספר ערך חברנו יהודה עציון, איש עפרה, ובן בית במחשבתו ורוחו של אבא. תלמיד כחבר. נדרש כאן 'מעשה חושב' ו'מעשה אומן' של עריכה ויצירה מן המקורות שהיו לפניו – מיעוטם דברים שבכתב, ועיקרם שיעורים בעל פה שניתנו בזמנים שונים ובאיכות טכנית משתנה. ובכל זאת, בצירופם של המקורות – ובאריגתם ליריעה אחת – קמה לנו עדות כי "נִתְּנָה מְרוּעָה אֶחָד", וּשְׁהַדְבָרִים אֲכֵן חַיּוֹ וַיִּקְדּוּ בַנְּפִשׁוֹ שֶׁל אֲבָא כַעֲנִיִן מְרֻכְזֵי בְּתוֹרָתוֹ וּבְחַיּוֹ.

חסד עשה יהודה עם הדברים וערך אותם בצורה מאירה וחיה, ועם זאת – דייק, העיר, בירר והאיר מקורות משלימים אשר מעמידים את הדברים כ"תפוחי זָהָב בְּמִשְׁפִּיּוֹת כָּסֶף, דָּבָר דְּבֹר עַל אִפְנֵיו". בכך הוא גאל נושאים חשובים אלה מתהום הנשיה והעמיד זכר לנפשו של אבא, בכחינת 'דבריהם הם זיכרונם' – ובמידת קל-וחומר אמורים הדברים ב'פרקי גאולה' אלה אשר יש בהם מן ההתקשרות במידת הנצח.

*

את החלום לרקום 'עץ אחד' וספר אחד מדברי אבא במאמר נשכח ובשיעורים מכאן ומשם – חלמה אמא שלנו, רחל. היא גם שהחלה במלאכה של איסוף החומר ותמלול השיעורים. על-אף שלא תמיד קמו בניה ויאשרוה, בכל זאת לבשה עוז והדר, זכרה חסד נעורים ואהבת כלולות, ותהי עבודתה בעיניה כימים אחדים באהבתה אותו.

הוצאת 'מגיד' נטלה על עצמה את המשימה של הוצאת הספר לאור, ונתנה לנו מעטפת, תמיכה והדרכה, ובית מכובד וראוי. ראובן ציגלר, אוריה מבורך, וכל אנשי 'מגיד' – ברוכים תהיו לפני "יוצר הרים ובורא ריח, ומגיד לאדם מה שחוו".

זכו השותפים לעשות עם אבא חסד של אמת, לצרף עצם אל עצמו, לחבר את ענפי המעשה, המחשבה והלימוד שלו "לעץ אֶחָד". ברוכים כולם "לה' אֲשֶׁר לֹא עֹזֵב חֶסְדוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים".
ואנחנו – אפשר שניקח מכאן את תפקידנו, לתרום מעט למהלך הגדול של חיבור קורות בית ישראל וענפיו, כולם יחד, "לעץ אֶחָד".

אמיתי ומשפחת פורת
כפר עציון, כסלו תשפ"ג

שער ראשון

'עוד יוסף חי'
כי לא ייהרג משיח בן יוסף

הנה ימים באים
ונגש חורש בקוצר ...

שער ראשון

'עוד יוסף חי' – כי לא ייהרג משיח בן יוסף
פולמוס בכתובים עם הרב אבינר, שנת תש"ם (1980)

בפתח השער

בחודש כסלו בשנת תש"ם (סוף 1979) כתב הרב שלמה אבינר מאמר בעלון הפנימי של מושב קשת, אשר בו כיהן אז כרב; המאמר נשא את הכותרת: 'הריגת משיח בן יוסף'. כעבור כשלושה חודשים, באדר, כתב הרב אבינר מאמר משלים – 'בעניין תנועת תחייתנו' – תוך שהוא רומז לתנועת 'התחיה', אשר חנן בעצמו היה ממוביליה.

שני המאמרים באו יחד לידי של חנן – והוא נרעש למקרא הדברים... חנן העריך את הרב אבינר עד מאד. הוא 'לקח באופן אישי' את הקריאות בשני המאמרים לעריכת חשבון נפש ולחישוב מסלול מחדש, אך גם התקומם בכל נפשו כנגד ה'הספד' שערך הרב אבינר לחולה האנוש אשר עודנו חי לפנינו – הלוא הוא 'משיח בן יוסף' ומפעלותיו: הציונות החילונית וכתה, מדינת ישראל.

אחרי פורים (תש"ם) החל חנן לכתוב טיוטה של מאמר-תגובה; עבודתו נמשכה כנראה במהלך חודש ניסן, אך המלאכה לא נשלמה והדברים לא פורסמו. חלק זה של הספר מהווה אפוא מעין 'פולמוס גאולה': תחילה יובאו דברי הרב אבינר, אחר-כך יינתן מאמר התגובה של חנן

(כשהוא מפוצל לשני חלקים, פמוסבר להלן), ולבסוף יוגשו גם שני נספחים.

תגובתו של חנן היא מורכבת: הוא הביע הערכה עצומה לַרְבִּי שלמה אבינר ולמאמרו, גם לסגנונו הנשגב – בצלילי לשונו של הרב קוק – והבטיח כי הדברים "נכנסו אל ליבו" ואכן יש לערוך חשבון נפש ציבורי, ובו הוא פותח כבר בגוף מאמרו. ואולם, בנקודה המכרעת, הלכה למעשה – ודגש-חזק על המעשה – חָלַק חנן על הרב אבינר בחריפות. "עוד יוסף חי!", הוא קבע, וחלילה לנו מלקבוע את מותו. אדרבה, עלינו לתת את יְדֵנו עִמוֹ, לסעוד אותו, להעלותו מן החול אל הקודש, ולצעוד יחד – חברים כל ישראל עם מדינת ישראל – אל דרך המלך.

ככל הנראה לא נכתבה הטיוטה בהינף אחד; חנן הניח את עטו, אחר-כך שב לכתוב, הפליג לעיונים עמוקים היורדים אל שורשי הדברים, חזר אל המציאות של 'כאן ועכשיו', ולבסוף סיכם את המאמר בחזון התובע את הגשמתו. הטיוטה החזיקה ארבעים ותשעה דפי כתב יד, עמוסי מחיקות ותיקונים.

כעבור זמן-מה ניגש חנן לכתיבת טיוטה שנייה, מסודרת יותר. הוא כתב שלושים-ושלושה דפים – חלק מהם אף מסר להקלדה במכונת כתיבה – אך לא סיים את המאמר. שתי הטיוטות נותרו בקלסריו של חנן, עם הדפים המוקלדים. כאמור, הדברים לא פורסמו מעולם – והנה עתה הם רואים אור לראשונה.

קשה לקבוע מדוע הניח חנן מידי את העבודה הזאת, אשר אין ספק שהיתה חשובה בעיניו עד מאד. אולי חש שהדברים תפחו לכדי מסה ארוכה מדי, שיהיה לו קשה למצוא להם במה הולמת; אולי הסיטו אותו האירועים הסוערים מעבודת הכתיבה: כליל שבת, י"ז באייר תש"ם, נרצחו בחצר 'בית הדסה' בחברון שישה בחורי ישיבה;

הפיגוע הנורא גרם הלאם וזעזוע בקרב המתנחלים בהר, והיכה גלים גם בציבור הכללי.

ואולי הסיבה היא אחרת: בסוף חודש ניסן פרסם הרב אבינר מאמר נוסף בביטאון מושב קשת – ניתן לומר שהיה שלישי בסדרה – אשר כותרתו היתה: 'עוד בעניין תנועת התחיה ומהלך תחייתנו'. דפי העלון הגיעו לידי של חנן, ונשמרו בתוך ה'חבילה' של מאמרי הרב אבינר וטיוטות תגובתו של חנן. במאמרו זה פורש הרב אבינר את טיעונו בנימה שונה במשהו; אין הוא מחדד את דבריו כבמאמר הראשון, אין הוא מזכיר עוד את 'משיח בן יוסף', גם לא את גסיסתו או מותו, וגם לא את 'הצלתו' בידי בן דוד. ייתכן שהמאמר הזה – אשר נדפס בעוד חנן כותב את תגובתו לשני המאמרים הראשונים – גרם לחנן מחשבה שניה, או התלבטות, ולכן לא המשיך ולא גיבש את מאמרו שלו לפרסום בדפוס.

שנים ארוכות לאחר מכן – בשנת תשס"ז (2007) – לימד חנן סדרת שיעורים ב'מכון מאיר', סדרה המהווה את חלקו השני של ספרנו זה. הוא עסק בהרחבה במאמרו של הרב קוק 'המספד בירושלים', שבו סופד הרב לבנימין זאב הרצל שהיה בבחינת 'ניצוץ', או 'עקב', של משיח בן יוסף. חנן חילק לתלמידיו את תצלום מאמרו של הרב אבינר כ'דף מקורות', והסביר היכן "לא דק" הרב אבינר בהבנת דברי הרב. 'אי הדיוק' הינו שגיאה חמורה – מחה חנן – שגיאה אשר גרמה לרב אבינר "להרוג" את משיח בן יוסף בעודו חי, וממילא גם למשוך את ידו משותפות פעילה במפעלותיה של התנועה הציונית אשר יסדה את המדינה, כפי שהיא, על כל פגמיה.¹

1 ראה בחלקו השני של הספר, להלן בעמודים 214, 237, ו-272 – ושים לב שם להערות 4, 6, ו-9 בהתאמה.

מכאן נחזור אל גלגולי מאמרו של הרב אבינר. בחודש תמוז תש"ם – כחצי שנה אחרי פרסומו בעלון קשת – נדפס המאמר 'הריגת משיח בן יוסף' בעיתון 'נקודה', ביטאון היישובים ביש"ע, בעריכתו של ישראל הראל. 'נקודה' החל להופיע בחודש טבת באותה שנה, והמאמר נדפס בגיליון מס' 11. קדם למאמר מבוא מעניין, מטעם המערכת, והוא יובא במסגרת נספח א' לחלק זה של הספר, להלן בעמ' 104 ואילך. המאמר עורר תגובות – הדים ובני הדים – ומבחר מן התגובות יינתן באותו נספח. מעניין לציין שגם הרב אבינר עצמו 'הגיב למאמרו', אם ניתן לומר כך, ופרסם בגיליון מס' 14 (באלול תש"ם) מאמר נרחב נוסף, תחת הכותרת 'גוף הלאומיות הישראלית ונשמתה'. גם מאמר זה פורסם קודם לכן בעלון מושב קשת, ושם ניתנה לו כותרת המשנה: 'עוד לחבלי משיח בן יוסף'. בנספח א' יובאו קטעים גם מן המאמר הזה.²

2 כדי למנוע טעות, נדגיש שאין מדובר במאמר שהוזכר כאן לפני שלוש פסקאות. המאמר שהוזכר לעיל נכתב בסוף ניסן תש"ם, ואילו המאמר אשר מדובר בו עתה – שניתן לכנותו: הרביעי בסדרה – נכתב בסוף סיוון. ראה עוד בסוף דברי הפתיחה לנספח א', להלן בעמ' 103, וכן בשורות הפתיחה לציטוטים מן המאמר, שם בעמ' 110.

הריגת משיח בן יוסף

לפרשת תקומת ארצנו בימינו

הרב שלמה אבינר | כסלו תש"ם

מאמרו זה של הרב שלמה אבינר פורסם בביטאון מושב קשת 'קול ברמה', גיליון ק"ד, לקראת שבת פרשת ויצא בשנת תש"ם אשר חלה אז ביום י"א בכסלו (1 בדצמבר 1979). כעבור פחות משלושה חודשים כתב הרב מאמר נוסף, משלים, והוא יובא להלן, לאחר המאמר הזה. תגובתו של חנן נכתבה לשני המאמרים כאחד, וייתכן שהם הגיעו לידי ביחד, לפני פורים תש"ם.

בחודש תמוז באותה שנה פורסמו שני המאמרים יחד ב'עיתון 'נקודה', ביטאון היישובים ביש"ע. פרסום זה – ושרשרת התגובות אשר נמשכה בגליונות הבאים – ייסקרו בנספח א' לחלק זה, להלן בעמ' 103 ואילך.

הרב אבינר פותח בציטוט מכתב שקיבל למעלה משנה לפני שכתב את מאמרו זה, והפרספקטיבה ההיסטורית שלו היא רחבה ביותר, מראשית דרכה של התנועה הציונית. ואולם, ניתן לשער בכל זאת ש'ה'טריגר' לכתובה היה נעוץ באירוע שקרה ממש בימים שלפני הפרסום, ואשר הרב אבינר איננו מזכירו במאמר. הכוונה היא לפסק הדין של בג"ץ ב'עתיירה שהגישו ערבים תושבי הכפר רוג'ייב נגד צו ההפקעה של אדמותיהם, מסיבות ביטחון, כדי להקים עליהן את היישוב אלון מורה, אשר כבר עמד על תלו. בפסק הדין – אשר נסמך גם על חוות דעתו של רב-אלוף

(מיל') חיים בר לב (מזכ"ל מפלגת העבודה) – קבע בית המשפט שיש לפנות את אלון מורה תוך חודש ימים, דבר שאכן נעשה, והיישוב עבר למקומו הנוכחי בהר כביר. היה זה פסק דין ללא תקדים, שבו הורה בית משפט לסלק יישוב מן הקרקע על-אף שהוקם על-ידי המדינה כדת וכדין. התופעה חידדה מאד את קוצר ידה של הממשלה בפעולותיה ליישוב הארץ, כי אפילו כאשר היא מעוניינת בכך עליה "להסתתר" תחת 'מסוה' של סיבות ביטחון, וגם אז מְסַכֶּלֶת 'הרשות השופטת' את מעשיה.

לימים, פורסם המאמר גם בספרו של הרב אבינר 'עם וארצו / תחיית האומה בארצה' (תשנ"ט, 1999): חלק א' (י"ב) 'מהלך תחייתנו ותקומת ארצנו', מאמר ראשון – ושם הוכתר: 'חבלי משיח בן יוסף'. זה המקום להעיר שהרב אבינר לא חזר בכתביו על כותרות או אזכורים 'דוקרים' של מות משיח בן יוסף, היינו סתימת הגולל על מפעלה של הציונות החילונית ובתה, מדינת ישראל. תחת זאת הוא כתב על 'חבליו' של משיח בן יוסף או על 'חולשתו', כמו-גם על המשברים והייסורים הכרוכים במהלך הגאולה, וכדומה.

הנה אפוא המאמר – הוא ניתן בשינויי עריכה קלים ביותר, ובדרך-כלל לפי הנוסח שֶבְסִפְרוּ הַנ"ל של הרב אבינר, אשר בוצעו בו כמה תיקוני סגנון לעומת הנוסח המקורי. הכותרות הפנימיות ניתנו מיד העורך.

פתיחה

באלול תשל"ח, אחרי הסכמת הכנסת להצעת 'קמפ-דיוויד' של ביתור ארצנו,¹ קיבלתי מכתב ממורי רבי י"ו – וזה לשונו:²

"... כל עולמנו מתמוטט, לא נסיגה ועזיבת שטחים ויישובים, לא רק נסיגה ביטחונית, לא רק חששות לעתיד, אבל פשוט כל עולמנו מתמוטט, ודווקא על-ידי מנהיג [=מנחם בגין] שְעֵלָה לְשִׁלְטוֹן בְּזִכּוֹת הַקּוֹלוֹת שֶׁל הַדּוֹאגִים לְהַמְשִׁיךְ קִיּוּמֵנו הַחֲלוּצִי! כָּל הַצִּיּוֹנוֹת עוֹמְדָת לְפָנֵי חִיסוּלָה ... שְׂמָא יִיְהָרֵג עַכְשָׁיו מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף ... וְהַרִיגַת מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף בְּשִׁלְטוֹנֵנוּ, פִּירוּשָׁה חִיסוּל הַמַּפְעֵל הַצִּיּוֹנִי. אֲבָל מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד צָרִיךְ לְהַצִּיל אֶת מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף!..."³

דברי אותו צדיק נסתר אשר זכיתי להיות תלמידו אינם צריכים תוספת, אבל יש מקום לקצת בירור.

אנו חייבים לראות בעיניים פקוחות מה שמתרחש בעם ישראל. כל החולשות, כל הדיבורים על נסיגה ועל הקמת מדינת מצחצחי חרבות

- 1 יושם לב שהרב אבינר מתייחס כאן למה שאירע כשנה ורבע לפני שכתב את מאמרו זה. נזכיר את 'לוח האירועים':
הסכמי 'קמפ דיוויד' ('הסכמי המסגרת לשלום') נחתמו בסוף שנת תשל"ח (1978) בין ראש ממשלת ישראל מנחם בגין לבין נשיא מצרים אנואר סאדאת, בחסות נשיא ארה"ב ג'ימי קרטר. ההסכמים אושרו בכנסת, וכחצי שנה אחר-כך נחתם הסכם שלום בין ישראל למצרים, אשר כלל גם את 'תוכנית האוטונומיה' לפלשתינים (1979). • פינוי חצי האי סיני החל בתחילת שנת 1980 – (הרב אבינר כתב את מאמרו לקראת המועד הזה) – והסתיים באמצע שנת 1982, בגירוש תושבי חבל ימית והרס העיר עם היישובים הסמוכים לה. • בין שני המועדים הנ"ל – כתגובת זעם לחתימת ההסכם עם ישראל – נרצח אנואר סאדאת בידי חוליית מתנקשים, במהלך מצעד צבאי לציון הניצחון, כביכול, במלחמת יום הכיפורים.
- 2 י"ו הוא יצחק וייל ז"ל, איש קיבוץ שדה אליהו בעמק בית שאן. ראה על אודותיו – וכן מפרי עטו בנושא דָּגָן – להלן בנספח ב' לְחֵלֶק זֶה שֶׁל הַסֵּפֶר, עמ' 115.
- 3 להלן – בהערה 13 עמ' 43 – נצביע על מקורות לעניין הצלתו של משיח בן יוסף על-ידי משיח בן דָּוִד.

[מדינה פלשתינית] בתוכנו, לחרפתנו וסכנתנו – כל אלה אינם אלא סימנים קלים. מחלה הרבה יותר עמוקה מקננת בתוך אומתנו. נשכח מהאומה מי היא ומה היא, ומתוך כך אין היא מבינה מהו ערכה של ארץ ישראל. הארץ נתפסת כמאות קילומטרים שהם אמצעי חיצוני לקיומנו, ולא כדבר המחובר לעצם חיינו, כי מתוך משבר נורא ואיום איננו יודעים מה הם חיינו.

יבש מקור היניקה

בראשית הציונות חשבו שאפשר להקים תנועה ציונית שאינה יונקת מדבר ה', "שאין לה דבר עם הדת".⁴ טעו והטעו. כל תנועה שאינה מחוברת עם מקור מים חיים, סופה להתייבש. לכן, כל זמן שניצוצי אורה של תורה לחלחו את רַקק הלאומיות היבשה, היא הלכה בכוח זה להושיע את ישראל.⁵ עכשיו תמו נְטפי טל חיים אלה, ואין לְאומה מְיִין לינוק הַפְּרוֹת [= הבנות] על ערך ארצה וחיוניותה.

4 המשפט הזה – ש"הציונות אין לה דבר עם הדת" – נאמר על-ידי מקס נורדאו עוד לפני הקונגרס הציוני הראשון (1897). נורדאו נטש את תורת ישראל בעודו נער, ופיתח חשיבה ציונית על 'יהדות השרירים'. הרב קוק טעה והבין כי היתה זו הצהרה או החלטה שהתקבלה בקונגרס עצמו, והגיב עליה בחריפות רבה בכמה הזדמנויות. הנה אלה דבריו במאמרו 'אפיקים בנגב' (תרס"ג, 1903):

"הגִּוּרָה הקונגרסית ש'הציונות דבר אין לה עם הדת', הקשה יותר מגזירותיהם של פרעה ושל המן, פורשת את כנפי המוות השחורות והאימות שלה על הרגש הלאומי, היונק [=שתיל] הרך והנחמד שלנו, בהפרידה אותו ממקור חייו ואור תפארתו".

5 בצירוף 'רַקק הלאומיות היבשה' אוהזו הרב אבינר בפלך הרב קוק במאמרו 'תורת השלום' ('מאמרי הראיה' חלק א', עמ' 222) – והנה דברי הרב שם, בדילוגין:

"כשהאומה היא בריאה בגופה ורוחה ... [אזי] הדעה האנושית הכוללת, שהוא האידיאל הנבואי ... היא מורגשת בקרבה, ונקלטת בה יפה. ... אבל משעה שנחרבה האומה ... אין הדעה האֶלֶּהית ... יכולה להופיע בְּאומה בתור חלק מחייה, בהרגשה וידיעה טבעית. על כן ... ימצאו יחידים,

בזה הולך ומיתמם⁶ החזון האדיר של משיח בן יוסף ומשיח בן דָּוִד, המופיע אצל רבותינו הקדמונים, שקיבל את צורתו המגובשת בשם הגאון מווילנה בספר 'קול התור', וקיבל את עומק בירורו העיוני אצל רבנו הגדול מרן הרב קוק, ב'מספד בירושלים' על פטירתו של ד"ר הרצל.⁷

עניינו של משיח בן יוסף הוא "הגבורה החומרית" להקמת "ממלכה גדולה ואדירה רבתי בגוים", מכוח יוסף "המשפיר" שנשלח "לפליטה גדולה, להקיות עם רב". וענינו של משיח בן דָּוִד, הוא "העילוי הרוחני היותר מרום וקדוש" – "היתה יהודה לקדשו".⁸

ראויים היו שני כוחות אלה להופיע בחוברת אחת, ואז הכוח החומרי היה מתקדש על-ידי יניקתו מן הקדושה הישראלית, והכוח הרוחני היה מתחזק ומתאחז בגבורה ממלכתית. אבל עוונותינו גרמו, ונפרדו הדודים.⁹

אנשי לב, העלולים לקלוט בקרבם את הדעה הא-להית ... והם, דווקא הם, הינם מתרחקים מעל עמם, ויברחו מתוך מחנה ישראל. את לב נדיבי הרוח הללו לא ניקח על-ידי הלאומיות היבשה שמושיטים לפני רבים חלוצי התחיה החדשה שלנו. הם גדולים וחשובים הרבה יותר ויותר מלהיות נבלעים במי רקק של לאומיות גרידתא. ... על כן הננו צריכים להרים את הנס של האורה הפנימית הגנוזה בישראל". ...

6 הרב קוק נוקט מילה זו במשמעות של 'מתגשם ונשלם'.

7 בשני החיבורים הללו עתיד חנן לעסוק בהרחבה בחלק השני ובחלק השלישי של הספר. מאמרו הגדול של הרב קוק – 'המספד בירושלים' – יובא במלואו כנספח ו' לחלקו השני של הספר, להלן בעמ' 345.

8 כל הציטוטים כאן לקוחים מן 'המספד בירושלים', בפסקה הפותחת: "והנה, תכלית בחירת מלכות בית דָּוִד", ובזו שלפניה. ראה להלן בעמ' 350.

9 כאן ולהלן מגיש הרב אבינר את תוכן דברי הרב קוק במאמר 'המספד', ואף שוזר את ביטוייו. ראה בפסקה הפותחת "ולולא שגרמו עוונות" להלן בעמ' 350, וגם את הצירוף 'בחוברת אחת', בפסקה הפותחת: "והנה כל זמן" בעמ' 354.

שלומי אמוני ישראל, המחוברים בכל לב ונפש אל קדושת התורה ודקדוקי מצוותיה, לא הכירו את ערך הנטיה הלאומית ואת עניינה להופעת שם שמים בארץ, בהתגבשות המלכותית של כלל ישראל. "הקב"ה מכריז לכל צדיקי דור ודור, ואומר להם: צדיקי עולם, אף-על-פי שדברי תורה חביבים עליכם, לא יפה עשיתם שחיפיתם לתורתי ולא חיפיתם למלכותי" (פסיקתא דרב כהנא ל"ה ב', גירסת מהרז"ו, ולפנינו מאמר זה בפסיקתא רבתי פיסקא ל"ד, בשינוי נוסח). לעומתם, בני עמנו המסללים בפז, שהתחברו באהבה אל ענייני ארץ ישראל ותחיית האומה, חשבו שיוכלו לקיים חזונם בלי שיהיה נובע מקריאה בשם שמים. אבל כל חזון שאינו יונק מהאורה האלהית הבהירה, אם כי יוכל להחזיק מעמד זמנים או תקופות, סופו לדעוך ולמות. וזה עומק מליצת חכמינו שיהרג משיח בן יוסף, אם לא יהיה מחובר אל מקור החיים של משיח בן דוד.

גסיסתו ומותו של משיח בן יוסף

אנו מתבוננים מעצור רעה ויגון על גסיסתו הנוראה של משיח בן יוסף,¹⁰ ועומדים מלאי חלחלה ומחוסרי אייל. אנו מנסים לרפאות את שבר בת עמנו על נקלה, על-ידי רטיות מפוזרות ומטולטלות: עוד ארגון ועוד מפלגה,¹¹ עוד הפגנה ועוד צעדה, עוד משפט ועוד עתירה, עוד בית מחוץ לחומות. כל אלה טובים וישרים, נחמדים ונאמנים לעד, אבל לא יעצרו כוח כל זמן שלא נשים עינינו לסיבוך התוכי הנורא והאיום. נהרג משיח בן יוסף!

10 הרב אבינר נוטל מן הרב קוק את קטע הפסוק "מעצור רעה ויגון". במאמר 'המספד בירושלים' הוא משולב בדברי הרב על הסיבה אשר "גרמה עד כה שלא הצליחה [הציונות] במעשיה, עד שחסרון ההצלחה גרם לסכסוכי דעות וריב אחים שהלכו בדרך מסופנה כזאת, עד שהמנהיג הראשי – [בנימין זאב הרצל] – נפל חלל 'מעצור רעה ויגון' (תהלים ק"ז ל"ט)".

11 כאן רומז הרב אבינר להקמתה של 'תנועת התחיה' – והוא ייחד לעניין זה מאמר נוסף, הניתן מיד להלן.

ולא מהיום כְּשֶׁל כּוּחוֹ בְּקִרְבוֹ, אלא מהיום שְׁחֻשְׁב שְׁיֻכַּל לְהִינְתֵּן מְשׁוֹרְשׁוֹ. מאז המשיך עוד להתהלך על-ידי איזה דחיפה מְכֻנֵּית, אבל כוח החיים שלו הלך ורָפָה. עכשיו הענק נפל. טרם כבה נרו, וישנם עוד עשרה צדיקים בְּעִיר האוחזים בְּיַד הלאומיות הישרה בלי קריאת שם שמים מפורשת. טרם כבה נרו, אבל הוא מפרפר ומפרֶס בייסורי גסיסה. אנו עומדים מופְּי צער ותדהמה, ומספידים אותו. אִיךָ נִפְלוּ גְבָרִים. נִפְלְאָתָה אֶהְבֶּתָּ.¹² ושמא יש עוד תקווה, מי יודע. אולי יקום וחי.

ובאמירה חרישית, לוחשת לנו כנסת ישראל: **"משיח בן דוד צריך להציל את משיח בן יוסף!"**¹³. אצלו נמצא טל תחיית המתים.¹⁴ ה' בונה

12 פסוקי 'ההספד' לקוחים מקינת דוד על יהונתן (שמואל-ב' א' כ"ה-כ"ז). הרב אבינר זיהה, אל-נכון, שדמותו של יהונתן בן שאול, איש בנימין, הריהו בבחינת משיח בן יוסף הקודם להופעת בן דוד, שהוא 'הדובר' המספיד את קודמו. חנן התייחס ליהונתן ולדוד במאמר התשובה שלו – ראה להלן בעמ' 96 – והוא פיתח סוגיה זו בהרחבה רבה בחלקו השלישי של הספר, עמ' 419 ואילך.

13 הרב אבינר מצטט ממכתבו של יצחק וייל אליו – זה המכתב אשר בו פתח את מאמרו – ושניהם אוחזים בפלך תלמידי הגר"א בספר 'קול התור'. שם נאמר (בפרק א' סעיף י"ג) כְּדַבְרֵי האלה: **"אבל בסופו נופל [שרו של עֶשָׂו] ביד שרו של יוסף – כדאיתא במדרש תנחומא (לפרשת כי תצא) – בעזרתו של משיח בן דוד, בחינת יהודה מציל את יוסף [שלא ימות בבור, כלהלן] אף מְעוּ יִצְא מְתוֹק ופועל ידינו ירצה ה'".** ועוד בסעיף כ"ב שם: **"בכל פעולה של פדות והצלה של משיח בן יוסף, הוא נעזר על-ידי משיח בן דוד בטוריא [=בבחינה] דיהודה מציל את יוסף, על-פי הכתוב [בבראשית ל"ז כ"ו, בדברי יהודה אל אָחִיו]: 'מה בָּצַע פִּי נִהְרַג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ'".**

קדם להגר"א הרמח"ל, אשר הדגיש בספרו 'תיקונים חדשים' כי משיח בן יוסף יינצל ממוות בזכות חיבורו והיפּללותו עם משיח בן דוד. ראה זאת להלן בנספח ד' לחלקו השלישי של הספר, בציטוטים שהבאנו מתוך תיקון שמיני (בעמ' 529 ואילך) ומתוך תיקון ארבעים-ושלושה (עמ' 534). חנן הרחיב מאד בהסבר העיקרון הזה, ובמקורו בבירת יהונתן ודוד, הן בתשובתו לרב אבינר להלן, והן בחלקיו האחרים של הספר.

14 במקומות שונים דרשו חז"ל על הקישור בין הטל לבין תחיית המתים, וגם קבעו את הזכרת 'מוריד הטל' בברכת 'מְחִיָּה המתים'. הנה דברי מדרש

עולמות ומחריבין. מתוך חורבן המשיח הראשון חייב לצמוח המשיח האחרון. הלאומיות הפשוטה והשטחית, כוחה יפה כשהחיים הולכים במהלכם הרגיל, אבל כשנושבות רוחות פרצים אשר בכנפיהם רשע וכסל, היא תתנוודד כמלונה. ומחוסר שורשים, תיפול על פניה.

לשאוב ממעיין הקודש, לקרוא בשם ה', להילחם – חמושים בגבורת הסבלנות

לא נוכל יותר להסתפק בצמצומי האידיאליות האנושית. חייבים אנו 'לשאוב מים בששון ממעיני הישועה' – "מבחיירי צדיקיא" (תרגום יונתן שם).¹⁵ כעזרא בשעתו, לעת כישלון הרוח הישראלי, חייבים אנו 'לקרוא בשם ה' הגדול'.¹⁶ חייבים אנו לדבר ארוכות וקצרות, אבל גדולות. ושום גודל לא יוכל להרוות את נשמת האומה הצחיחה אלא הגודל הא-להי.

זאת דרך ארוכה והיא קצרה. לא נוכל להשתעשע בתקוות אשר אפילו נוחם דמיוני אין להן. הציונות הזאת, שיצאה ממצרי הגלות,

תנחומא לפרשת תולדות (י"ט): "וְהָיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב [בְּקִרְבַּ עַמִּים רַבִּים] כְּטַל מַאֲתָה" (מיכה ה' ו'), שֶׁהַטַּל סִימָן לַתְּחִיית הַמַּתִּים, וְכֵן יִשְׁעִיה (כ"ו י"ט) אומר: 'יָחִיו מִתִּיף נְבִלְתִי יְקוּמוּן, הִקְיִצוּ וְרָנְנוּ שְׁכְנֵי עֶפְרָה, כִּי טַל אֹרֶת טִלְףָּ וְגו'".

15 את הכתוב בישעיהו י"ב ג' – "וּשְׂאֵבְתֶם מִים בְּשִׁשׁוֹן מִמְעֵינֵי הַיְשׁוּעָה" – מתרגם יונתן, בתרגום חוזר לעברית: 'ותקבלו לימוד חדש, בשמחה, מבחיירי הצדיקים'.

16 אל-נכון, מכוון הרב אבינר אל מעמד קריאת התורה וברכת ה' על-ידי עזרא, ביום האחד לחודש השביעי (הוא ראש השנה), ככתוב בספר נחמיה ח' ב'-ו': "וַיָּבִיא עֲזָרָא הַכֹּהֵן אֶת הַתּוֹרָה לְפָנֵי הַקָּהָל ... וַיִּקְרָא בוּ ... וְאֲזַיְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה. וַיַּעֲמֵד עֲזָרָא הַסֵּפֶר עַל מַגְדָּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לְדָבָר ... וַיִּפְתַּח עֲזָרָא הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל הָעָם ... וַיִּבְרָךְ עֲזָרָא אֶת ה' הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל, וַיַּעֲנֵנו כָּל הָעָם אָמֵן אָמֵן בְּמַעַל יְדֵיהֶם, וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לֵה' אֲפִים אֲרָצָה".

ייפול פגרה במדבר, ויקום דור חדש וחי. אנחנו יוצאים עכשיו לצעוד ב'מִדְבַּר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא', המלא סכנות רוחניות, נחשים ועקרבים. לא נוכל להתחמק ולְהִשָּׁע [=לעצום] עין מהמשבר הנורא. יש להכירו ולהתגבר עליו. יכול נוכל לו. כי גואל חזק בקרבנו. כי עֵינֵינוּ בְּעֵינֵי נראה ה' על צִיּוֹן. לא אנחנו עושים אלא ה' גואל ישראל הוא העושה, על ידינו ומתוכנו.

משיח ה', רוח אֲפִינוּ, הוא הפועל בתוכנו. אנחנו, הנפעלים מכוח הדינמיות הא־להית המשיחית הזאת, יוצאים היום למלחמה, מעטים נגד מרובים. לא עת לְשִׁמְעַ שְׂרָקוֹת עֲדָרִים, אלא לְאָזוֹר כְּגִבֹר חֲלָצִינוּ לְמַלְחָמָה נוראה זו, שְׂמִלְחָמוֹתֵינוּ הקודמות לא שוווּ לה.

אבל הלוחם האמיתי אינו מי שבא מול האויב בעימות פתאומי. הלוחם האמיתי הוא מי שמכלכל גישה אסטרטגית. הלוחם האמיתי הוא החמוש בגבורת הסבלנות. הוא היודע שְׁהַמְצִיאוֹת אֵינן לה כנפיים. הוא מי שחזונו עליון ונשגב וחובק עולמים עד המקום שהעין האנושית מתעשֶׁשֶׁת [=רואה במטושטש], ויחד עם זה – מבין שחייבים לצעוד קמֵעָא קמֵעָא.¹⁷ לא בחיפזון. קמֵעָא קמֵעָא יש לחלץ את אומֵתנו מצרותיה הרוחניות, לא ברעש, לא במהומות מעשיות, ולא בשלילה. אלא לקחת את ידה בידינו מתוך חיבה גמורה, ולהביאה אט אט אל פתח האורה. להביאה אל חדרי המלך, ולהשקותה מִיַּיִן הַרְקָח, וּמֵעֵסִיס רְמִנִי.¹⁸ ללמדה קריאה בשם ה', בסבלנות רבתי. כל הרוצה לעורר אֶת הָאֱהָבָה לִפְנֵי שְׁתַּחֲפֵץ, מחזיר הוא את האורות אחורנית. מה שאנו

17 אל נכון, מחזיק כאן הרב אבינר בפלך דברי הרב קוק על היחס בין האידיאלים הנישאים לבין המעשים, תוך הסבת ההקשר מן הזירה האוניברסלית אל הזירה הלאומית. הנה דברי הרב ב'אורות ישראל' (ה' ג'): "האומה שהאוניברסליות הגמורה טמונה בעומק נשמתה ... היא דורשת לעולם מעשים ... ועליהם חלים בשפע המון אידאלים נְאֻצִּים, אוניברסליים, שהכללתם עולה עד מרומי עד, עד מקום שהעין מתעשֶׁשֶׁת שם. ... צמצום מעשי והרחבה רוחנית יחדיו – הינם המטבע הראשי של צביון ישראל: עֵם לְכָדָד, נְאוֹר גּוֹיִים".

18 הרב אבינר מחבר כאן שני פסוקים בשיר השירים: "הִבְיֵאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו" (א' ד), יחד עם: "אֲנֶהְגֶּה, אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אִמִּי, תִּלְמַדְנִי, אֲשַׁקֶּךְ <

אומרים ללכת קמעא קמעא אין זה חולשה, אלא גבורה שפגבורות,¹⁹ הנובעת מהכרה חודרת של מהלך כל היש הבנוי על יסוד התפשטות החיים דרך מסכים וצמצומים.

אין לנו לפחוד מכישלונות חלקיים בדרך תחייתנו המעשית. אם יוכלו אלה לעכבנו במידת מה, לא יוכלו להפריע לקרא הדורות מראש, אשר דבר טוב על ישׂראל,²⁰ והחליט שהגיעה עת להיות המחזיר שכינתו לציון.

ה' הולך ומחזיר שכינתו לציון דרך ייסורים וחבלים. ואנחנו לא ניסוג אחור, ונמשיך "לדחוף את עגלת משיח צדקנו",²¹ עד אשר יצא כנגה צדקה וישועתה כלפידי יבֵּער, במפלאות ה' אֱלֹהִים גואל ישראל, על עמו ונחלתו.

מִיַּן הָרְקָח, מַעֲסִיס רַמְנִי" (ח' ב') – ודומה שהמילה 'תִּלְמַדְנִי' היא עיקר, כאמור מיד במשפט הבא.

בהמשך, מעבד הרב אבינר את אזהרתו של שלמה המלך, שני פסוקים אחרי הפסוק הנ"ל, לאמור: "הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם: מַה תַּעֲרֹו וּמַה תַּעֲרֹו אֶת הָאֵהָבָה עַד שֶׁתַּחֲפִץ".

19 הרב אבינר מחזיק כאן בפלך הרב קוק, אשר כתב אל הרב יעקב-משה חרל"פ בשנת תרע"ו (1915) כְּדַבְרִים הָאֵלֶּה: "חלילה לנו להשאיר את הטבע במעמדו השפל, מבלי לקשרו בקשר-הקודש ... שָׁבוּ דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיִם. לֹא חֲלִישוֹת-כּוּחַ הוּא זֶה, מַה שִּׁישׁוּעַתֶּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא קִמְעָא-קִמְעָא, כִּי אִם גְּבוּרַת-גְּבוּרוֹת, כְּבִירוֹת עֲלִיוֹנָה הַמְקַפֵּת כּוֹל וּמִמְלָאָה אֶת הַכּוֹל" ('איגרות הראיה' ג', עמ' כ').

20 ארבע המילים הללו לקוחות מדברי משה אל חותנו (במדבר י' כ"ט), אך אפשר שבושרה זו אוחו הרב אבינר בפלך הרב קוק, בְּקִטְעַת הַמּוּבָא לְהַלֵּן בַּעַמ' 67, הערה 26.

21 המירכאות ניתנו בשל הדימוי, ואין זה ציטוט.